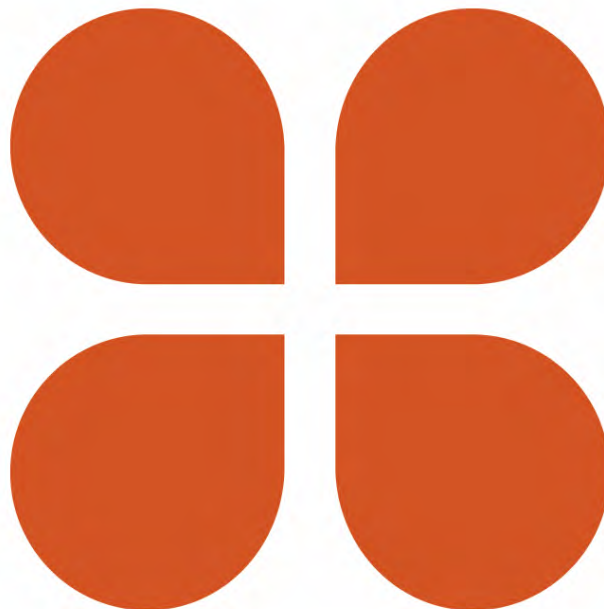

Rapport från Riksantikvarieämbetet

**Redovisning av regeringsuppdrag att bidra
med underlag för Sveriges genomförande
av Agenda 2030**

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 Stockholm
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2016

Vision för kulturmiljöarbetet 2030

Upphovsrätt för text och bild, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY,
erkännande 2.5 Sverige <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/legalcode>

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Omfattning och avgränsing	5
Begrepp.....	6
Kulturmiljölagen och målen för kulturmiljöarbetet.....	6
Kort beskrivning av de delar av myndighetens arbete som avses	8
Kulturarvsarbetet bidrar till social sammanhållning och utvecklingen av ett öppet och inkluderande samhälle	8
Samverkan med miljömålsansvariga myndigheter för hållbar förvaltning av natur- och kulturmiljöer.....	11
Arkiv, bibliotek, register och databaser tillhandahåller öppen och fri information som erbjuder underlag för samhällsplanering och möjliggör livslångt lärande.....	15
Är myndighetens verksamhet på området tillräcklig?.....	17
Referenser	21

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet har, som en av flera statliga myndigheter, fått i uppdrag av regeringen att bidra med underlag för Sveriges genomförande av FN:s Agenda 2030 för långsiktigt hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling (Agenda 2030). Myndigheten redovisar i Bilaga 1 på vilka mål och delmål i agendan som dess verksamhet har störst inverkan, på nationell och internationell nivå.

I föreliggande rapport beskrivs vilka delar av verksamheten som avses. Rapporten redogör även kortfattat för på vilket sätt dessa verksamheter bidrar till uppfyllande av Agenda 2030 samt i vilken mån verksamheterna behöver utvecklas vidare.

Redogörelsen utgår ifrån tre sammanfattande områden som på olika sätt svarar mot flera av de sjutton utvecklingsmålen. Dessa områden är:

- Kulturarvsarbetet bidrar till social sammanhållning och utvecklingen av ett öppet och inkluderande samhälle.
- Myndigheten agerar i samverkan med övriga miljömålsansvariga myndigheter för hållbar förvaltning av natur- och kulturmiljöer.
- Myndighetens arkiv, bibliotek, register och databaser tillhandahåller öppen och fri information som erbjuder underlag för hållbar samhällsplanering och möjliggör livslångt lärande.

Riksantikvarieämbetets verksamhet har begränsad direkt påverkan på målen som formulerats i Agenda 2030 men i förlängningen påverkar myndighetens arbete och kulturmiljöarbetet i stort flera mål och delmål, framför allt på nationell nivå. I detta perspektiv har Riksantikvarieämbetets verksamhet stor inverkan på centrala frågor i den pågående samhällsdebatten i Sverige.

Inledning

Bakgrund och syfte

Riksantikvarieämbetet har, som en av flera statliga myndigheter, fått i uppdrag av regeringen att bidra med underlag för Sveriges genomförande av FN:s Agenda 2030 för långsiktigt hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling (Agenda 2030).

Syftet är att beskriva på vilka sätt Riksantikvarieämbetets verksamhet bidrar till hållbar utveckling. En grundläggande premiss för Sveriges genomförande av Agenda 2030 är att arbetet ska utgå ifrån nationellt etablerade mål, strategier, styrnings- och uppföljningsprocesser, samt Sveriges åtaganden i enlighet med internationella konventioner. Uppdraget redovisas därför endast utifrån pågående verksamhet.

Riksantikvarieämbetets verksamhet har begränsad direkt påverkan på de globala målen som formulerats i Agenda 2030 men i förlängningen påverkar myndighetens arbete och kulturmiljöarbetet i stort flera mål och delmål, framför allt på nationell nivå. I detta perspektiv har Riksantikvarieämbetets verksamhet inverkan på centrala frågor i den pågående samhällsdebatten i Sverige.¹

Omfattning och avgränsing

Uppdraget omfattar:

- En bedömning av vilka mål och delmål i agendan som verksamheten har störst inverkan på, på nationell och internationell nivå (redovisas i bifogad tabell – bilaga 1)
- En kort beskrivning av vilka delar av myndighetens arbete som avses
- En kort redogörelse för hur verksamheterna bidrar till att agendans mål och delmål kan uppfyllas
- En bedömning av huruvida myndighetens verksamhet på området är tillräcklig

Nedan redogörs för dessa frågeställningar utifrån de mål och delmål som anses vara relevanta i förhållande till myndighetens verksamhet.

¹ Jfr. Sustainable Development Goals for Sweden: Insights on Setting a National Agenda. Stockholm Environment Institute, Working Paper 2015 – 10.

Begrepp

Kulturarv är alla materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna. Uttrycken kan vara i form av historiska spår, objekt eller företeelser. Kulturarv kan också beskrivas som förutsättningar för eller resultatet av diskussioner om samhällets utveckling.

Kulturmiljö avser de avtryck som de mänskliga aktiviteterna genom tiderna avsatt i miljön. Kulturmiljö är hela den av människor påverkade miljön som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. En kulturmiljö utgör en kontext som kan innehålla föremål, ortnamn eller traditioner som är knutna till platser.

Kulturarvande handlar om en interaktion mellan kulturarv och människor, det vill säga den process som skapar förståelse för tillvaron och det sammanhang vi befinner oss i. Kulturarvande sker både på ett individuellt och kollektivt plan.²

Kulturarvsarbete och *Kulturmiljöarbete*, såväl det offentliga som det som bedrivs av det civila samhällets organisationer, möjliggör kulturarvande genom att bevara, använda och utveckla kulturarv i samtiden. Utifrån samtidens premisser väljs, värderas, bevaras, konserveras och kommuniceras spår från det förflutna som framtida generationer kan förhålla sig till. Kulturarvsarbetet är därmed i sig självt en form av kulturarvande och ett identitetsbygge på såväl nationell, regional som lokal nivå.

Immateriellt kulturarv betecknar levande traditioner som överförs mellan människor. Det kan röra sig om riter, dansformer, muntligt överförda kunskaper, erfarenheter och kreativa uttrycksätt.³

Kulturmiljölagen och målen för kulturmiljöarbetet

Kulturmiljölagen betonar att ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda medborgare som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. De som planerar eller utför olika verksamheter och åtgärder som påverkar kulturmiljön ska se till att skador undviks eller begränsas.⁴ Bestämmelserna i kulturmiljölagen syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.⁵

² SOU 2015:89, s.228

³ Unescokonventionen om tryggheten av det immateriella kulturarvet.

⁴ Kulturmiljölagen (1988:950), 1 kap. 1§.

⁵ SFS 2013:548 Lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Regleringen av åtgärder i förhållande till kulturmiljöer återfinns också i bland annat miljöbalken och plan- och bygglagen.

Målen för kulturmiljöarbetet ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet. De ska även inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting. Målen fatställdes av riksdagen genom propositionen Kulturmiljöns mångfald.⁶ Målen lyder:

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas,
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön,
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser samt
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

⁶ Prop. 2012/13:96 Kulturmiljöns mångfald.

Kort beskrivning av de delar av myndighetens arbete som avses

I bilaga 1 listas de mål och delmål som Riksantikvarieämbetets verksamhet har störst inverkan på. Nedan följer en kort beskrivning av dessa verksamheter, sammanfattade i tre områden:

- Kulturarvsarbetet bidrar till social sammanhållning och utvecklingen av ett öppet och inkluderande samhälle.
- Myndigheten verkar i samverkan med miljömålsansvariga myndigheter för hållbar förvaltning av natur- och kulturmiljöer.
- Myndighetens arkiv, bibliotek, register och databaser tillhandahåller öppen och fri information som erbjuder underlag för hållbar samhällsplanering och forskning samt möjliggör livslångt lärande.

Utöver de verksamheter som redovisas nedan syftar myndighetens FoU-program till att stimulera forsknings- och utvecklingsverksamhet som förtydligar och stärker historiska och humanistiska perspektiv i arbetet för en hållbar samhällsutveckling.

Kulturarvsfrågorna har stor räckvidd i dagens samhälle. Riksantikvarieämbetet verkar både sektorsövergripande - i förhållande till frågor som jämställdhet, mångfald och funktionshindersanpassning - och tvärsektoriellt genom att påverka andra aktörer att verka för kulturmiljöaspekten inom ramen för deras respektive verksamheter. Detta gör att myndighetens verksamhet har bred indirekt påverkan på det nationella genomförandet av Agenda 2030.

Kulturarvsarbetet bidrar till social sammanhållning och utvecklingen av ett öppet och inkluderande samhälle

Detta område har störst inverkan på mål 16 och delmål 10.2:

«Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva, och inkluderande institutioner med

ansvarasutkrävande på alla nivåer» respektive «Till 2030 möjliggöra och verka för alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet».

Kulturarv finns alltid i vardagen och människors interaktion med kulturarv är avgörande för hur omgivningen uppfattas. Kulturmiljön är en källa till kunskap, bildning och upplevelser som bidrar till att skapa en känsla av tillhörighet, delaktighet och en förståelse för vår plats i tiden. Genom utforskandet av det förflutna tränas förmågan att förstå andra perspektiv och andra sätt att leva, vilket kan väcka nyfikenhet och engagemang vid mötet med andra människor. Däri ligger kulturmiljöarbetets potential att bidra till ett hållbart inkluderande samhälle.

Detta perspektiv har nyligen redovisats i den vision för kulturmiljöarbetet till 2030 som Riksantikvarieämbetet tagit fram i samverkan med länsstyrelserna och i dialog med berörda aktörer.⁷ Ett inkluderande kulturarvsarbete bidrar till social tillit och upplevelser av mening och tillhörighet och skapar därmed förutsättningar för konfliktförebyggande åtgärder och till den demokratiska samhällsutvecklingen.

Den snabba rörligheten av människor, idéer och information kan skapa en känsla av en komplex, föränderlig och fragmenterad värld. Detta kan leda till upplevelser av utanförskap, till konflikt mellan grupper och till ett ökat behov av att söka, forma och uttrycka identitet och tillhörighet. Det har framhållits att förståelse för historia, utveckling och ekonomiska och politiska strukturer i samhället bidrar till människors förmågor att utveckla meningsfulla liv.⁸

När människor förhåller sig till kulturarv, det vill säga historiska spår eller avtryck av mänskligt liv genom tiderna, skapas förståelse för tillvaron och det sammanhang vi befinner oss i. Denna process hjälper oss att svara på frågor om vilka vi är, var vi kommer ifrån och vilka vi vill bli. Det är därför viktigt att alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på kulturarv.

Hur kulturarv uppfattas är av stor betydelse för ett inkluderande samhälle. Grundläggande är att alla upplever samma möjligheter att använda mångfalden av kulturarv för att skapa mening, sammanhang och tillhörighet. Kulturarvsarbetet bör därför inte i första hand fokusera på gränserna mellan grupper - på vem som har rätt till kulturarv eller inte - utan på

⁷ Vision för kulturmiljöarbetet till 2030. Rapport från Riksantikvarieämbetet. 2016.

⁸ Nussbaum, M. 2011. *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. HUP.

att skapa förutsättningar för alla att utforska och diskutera både upplevda olikheter och det som förenar människor.

Hur bidrar verksamheten till att uppfylla Agendans mål och delmål?

Genom att främja förutsättningarna för människor att stärka sina förmågor och stimulera engagemang för närmiljön och samhällets utveckling över tid verkar kulturarvsarbetet för att motverka det krympande utrymmet för civilsamhället. På detta sätt bidrar kulturarvsarbetet även till att skapa social sammanhållning, upplevelse av tillhörighet och förståelse för vår plats i tiden. Ett mer integrerat arbetssätt rörande kulturarvsfrågor samt inkluderande dialoger om hur kulturarv formas och omformas i samhällen som karakteriseras av mångfald kan verka förtroendeskapande och påverka olika former av fredlig konflikthantering.

Mer specifikt framhålls kulturarvsarbetets potential att skapa förutsättningar för förebyggande av konflikter och sociala spänningar i enlighet med mål 16 om att främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling. Det statliga och kommunala kulturarvsarbetet såväl som det civila samhällets kulturarvsarbete kan även bidra till att stärka mottagarlandets förmåga att hantera migration på ett sätt som säkrar flyktingars och migranternas rättigheter och därmed bidrar positivt till ländernas utveckling.

Riksantikvarieämbetet arbetar även för att motverka internationell kulturarvsbrottslighet, bland annat genom ett projekt som påbörjas hösten 2016 kring uppföljning av FN:s Säkerhetsråds resolution 2199 m.fl. (SÄK 2199/2015). Riksantikvarieämbetets arbete med att motverka den illegala handeln med kulturföremål, i syfte att stärka stabilitet, god förvaltning och styrning, handlar dels om att samarbeta med tull, polis och andra myndigheter och organisationer som berörs och dels om att informera antik/auktionsbranschen samt museer.⁹ Arbetet med att motverka kulturarvsbrottslighet sätter ljuset på de sociala spänningar som kan uppstå runt förstörelse och plundring av kulturarv i krig och konflikt samt ökar möjligheterna för individer och samhällen att återfå stulna tillgångar.

Riksantikvarieämbetet har haft regeringens uppdrag att driva igenom funktionshinderspolitiken. En slutredovisning lämnades till regeringen i mars 2016.¹⁰ Att lösa funktionshindersfrågorna är en självklar förutsättning för delaktighet och inkludering. Myndighetens satsning på funktionshinder- och tillgänglighetsfrågor har bidragit till att funktionshindersfrågorna fått ett ökat genomslag i kulturmiljöarbetet. Kulturmiljöarbetets

⁹ <http://www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/ministerraad/nordiska-ministerraadet-foer-kultur-mr-k/deklarationer-och-foerklaringar/foerstoerelse-av-kulturminnen-i-irak-och-syrien-2013-nordiskt-initiativ-foer-att-stoppa-olaglig-handel-med-kulturföremål>

¹⁰ <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/9519>

aktörer uppvisar större engagemang och kunskap om tillgängligt och inkluderande kulturarvsarbete och fler insatser planeras och genomförs idag i samråd med funktionshindersrörelsen. Tillgängligheten till kulturmiljöer på länsnivå har på många håll förbättrats avsevärt.

Förhållningssättet att kulturarvsarbetet har stor potential att bidra till att skapa ett öppet och inkluderande samhälle kan ha påverkan även i andra länder och bidra till att skapa bilden av kulturarv och kulturarvsarbete som verktyg i samverkan för en demokratisk utveckling. Sverige deltar i internationella samarbeten där en liknande syn på kulturarvsarbetets potential för stärkande av demokrati utvecklas, bland annat inom ramen för Europarådets pågående strategiarbete *European Cultural Heritage Strategy for the 21st Century* samt i olika nätverk inom EU. I den nyligen publicerade strategin *Joint Communication to the European Parliament and the Council. Towards an EU strategy for international cultural relations*¹¹, beskrivs bland annat kulturens roll i EU:s utrikespolitik, framför allt som en drivkraft för konfliktförebyggande och socioekonomisk utveckling i tredje världen. Strategin beskriver kulturarv som en viktig manifestation av kulturell mångfald och kulturarvsarbetet som en process som kan göra verklig skillnad i internationella relationer.

Samverkan med miljömålsansvariga myndigheter för hållbar förvaltning av natur- och kulturmiljöer

Detta område har störst inverkan på mål:

- 6. «Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och hållbar sanitet för alla»
- 8. «Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla»
- 9. «Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en hållbar industrialisering samt främja innovation»
- 11. «Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara»
- 12. «Säkerställa hållbara konsumptions- och konsumtionsmönster»
- 13. «Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser»
- 14. «Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling»

¹¹ http://ec.europa.eu/news/2016/06/20160608_en.htm

- 15. «Skydda, återställa och främja hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald»

Beskrivning

Aktiv förvaltning av kulturarv och kulturmiljöer bidrar till en hållbar samhällsutveckling. Genom miljömålsarbetet verkar Riksantikvarieämbetet för en hållbar utveckling av landskapet och miljön. Miljömålsarbetet och kulturmiljöarbetet är ömsesidigt beroende av varandra. Målen för de båda områdena kan bara nås genom gemensamt arbete där 25 myndigheter och 21 länsstyrelser bidrar.

Förändringar i miljö och klimat påverkar inriktning och metoder för förvaltning och vård av kulturmiljöer, kulturföremål och landskap och ger upphov till nya perspektiv och ideologiska frågeställningar. Riksantikvarieämbetet ansvarar för att möta dessa skiftande kunskapsbehov genom att kontinuerlig uppdatera metoder, kunskap och förhållningssätt på kulturarvsområdet.

Hur bidrar verksamheten till att uppfylla Agendans mål och delmål?

Riksantikvarieämbetet verkar för att det finns ändamålsenliga metoder för arbetet med kulturmiljöer och följer upp och utvärderar kulturmiljöområdets styrmedel och arbetssätt. Myndigheten förvaltar nationella databaser för kulturhistorisk information, samt verkar för att internationella perspektiv och jämställdhets- och mångfaldsperspektiv beaktas och utvecklas inom myndighetens verksamhetsområde.

Riksantikvarieämbetet genomför en rad insatser som kan bidra till de övergripande målen för Sveriges miljöpolitik och därmed till Agenda 2030. Genom myndighetens kulturmiljöarbete och genom stöd till andra myndigheter i genomförande och uppföljning skapas förutsättningar för att nå miljökvalitetsmålen och generationsmålet. Myndigheten bidrar även till miljökvalitetsmålen genom att minska den direkta miljöbelastning som verksamheten ger upphov till, exempelvis energi- och resursförbrukning och utsläpp av koldioxid.

Mer specifikt bidrar verksamheten till att uppfylla delmål **6.6** genom samverkan i genomförandet av vattenmyndigheternas åtgärdsprogram enligt vattendirektivet. I detta arbete har det framkommit att kunskapen om kulturmiljöer vid sjöar och vattendrag är begränsade. Myndigheten prioriterar därför framtagandet av kunskapsunderlag för att möjliggöra hållbara avvägningar mellan natur- och kulturintressen.

Riksantikvarieämbetet avser att följa upp och utvärdera genomförandet av åtgärdsprogrammet enligt vattendirektivet ur ett kulturmiljöperspektiv. Centrala frågeställningar är om hänsyn har tagits till kulturmiljöer vid genomförande av åtgärdsplanerna och om detta har bidragit till preciseringen om bevarade natur- och kulturmiljövärden för målet om Levande sjöar och vattendrag. Resultatet kan användas i kommande årliga uppföljningar och i fördjupade utvärderingar.

På ett liknande sätt bidrar myndigheten till att uppfylla delmål **14.5** genom samverkan med Havs- och vattenmyndighetens arbete med havsplaner. Riksantikvarieämbetet har bland annat sammanställt kulturmiljövärdens samlade underlag för nulägesbeskrivningen, det första steget i Havs- och vattenmyndighetens arbetsprocess. I samband med detta påpekades bland annat ett antal brister i kunskapen om kulturmiljöns värden till havs samt behovet av att peka ut riksintressen för kulturmiljövärden.¹² Myndigheten lämnade även förslag om utformningen av planeringsmål och inriktningsdokumentet för det fortsatta arbetet med havsplanerna.¹³ En utvecklad havsplanering kommer troligen att förenkla hänsynen till de marina kulturmiljöerna till havs, längs kusten och i skärgården.¹⁴

Riksantikvarieämbetet bidrar till att uppfylla delmål **9.1** genom samverkan med Trafikverket rörande en Nationell transportplan 2018-2029. Verksamheten går ut på att bidra med informationsunderlag inför framtagandet av en strategi för att integrera kulturmiljö i en framtida transportinfrastruktur.

Konsekvenserna av klimatpåverkan på kulturmiljöer är flerdagiga. Effekterna av ett förändrat klimat - till exempel extrem nederbörd, stormar och översvämningar - kommer direkt att påverka möjligheterna att bevara kulturhistoriska byggnader. En ökad växtlighet ställer bland annat högre krav på markskötsel och det biologiska kulturarvet kommer att påverkas av förändrade vegetationsbetingelser. Riksantikvarieämbetets verksamhet bidrar till att uppfylla mål **13**, inklusive delmål **13.2** och **13.3** genom klimatanpassning av kulturhistoriska byggnader och miljöer samt genom utvecklingen av myndighetens miljöplan. Myndigheten har tagit fram en nationell handlingsplan för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse med målsättningarna att (1) skydda genom förebyggande förvaltning och planering, (2) öka kunskaperna om konsekvenserna av ett förändrat klimat samt (3) öka kunskaperna om

¹² Remiss från Havs- och vattenmyndigheten. Begäran om sektorsunderlag till kommande havsplanering. Riksantikvarieämbetet dnr 1.1.4-00476-2013.

¹³ Bl.a. Remiss Förslag till direktiv om havsplanering och integrerad kustförvaltning. Riksantikvarieämbetet dnr. 1.1.4-03432-2013.

¹⁴ Jfr. Slutredovisning av miljömålsprojektet. Indikatorer för levande kust och skärgård: att mäta förutsättningarna för framtidens kulturarv. ISBN 91-7209-343-9.

kulturhistoriska förutsättningar för energieffektiviseringar och andra åtgärder i bebyggelsen för att möta ett förändrat klimat.¹⁵

Klimatanpassningsåtgärder kan i sig också direkt påverka kulturmiljöer, som invallningar, fördämningar och andra kvarnlämningar. Andra åtgärder som syftar till att minska utsläppen av klimatgaser, som energieffektiviseringar, kan skada arkitektoniska värden.¹⁶

Riksantikvarieämbetets verksamhet bidrar på flera områden till att uppfylla mål **11**, framför allt delmål **11.3**, **11.4** och **11.7**. Myndigheten verkar för att skydda och trygga kulturarv, framför allt på nationell nivå genom informationsinsatser, framtagande av föreskrifter och vägledningar för 2 kap. kulturmiljölagen. Riksantikvarieämbetet verkar även för att trygga kulturarv internationellt genom deltagande i Unescos världsarvskommitté samt genom erfarenhetsutbyten inom ramen för International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) och European Heritage Heads Forum (EHHF).

Myndigheten verkar vidare för en inkluderande och hållbar urbanisering genom att utreda roller och ansvar för de aktörer som verkar för kulturmiljöaspekten i bebyggd miljö samt genom arbetet inom ramen för hållbar stadsutveckling. Bakgrunden till de båda insatserna är att värdefulla miljöer kan förvanskas på grund av bristande kompetens i frågor om kulturmiljö och hur den kan tas om hand i planeringen.

Riksantikvarieämbetet har i samarbete med Boverket utvecklat en vägledning för hur hänsynsreglerna om kulturmiljön i plan- och bygglagen (PBL) ska förstås och tillämpas. Vägledningen ingår som ett tema om kulturmiljö i Boverkets webbaserade portal PBL-kunskapsbanken. Syftet är att stödja kommunerna i deras arbete med tillämpningen av hänsynsreglerna i PBL.¹⁷ Eftersträlvade effekter är (1) att öka kunskaperna hos kommunala planerare om PBL som verktyg för att bevara, använda och utveckla det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader, bebyggelsemiljöer, platser och landskap och (2) att kunskaperna om detta på sikt leder till att den miljö kvaliteten som efterfrågas i miljömålet God bebyggd miljö uppnås.¹⁸

¹⁵ Klimatanpassning och energieffektivisering – en nationell handlingsplan för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse 2015-2017 Riksantikvarieämbetet dnr 3.5.1-1380-2014. Arbetshandling.

¹⁶ Klimat- och miljöeffekters påverkan på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Delrapport 2. Vilken påverkan får klimatförändringarna?: <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/7677>

¹⁷ PBL kunskapsbanken tema kulturvärden. Vägledning för plan- och bygglagens tillämpning. Boverket och Riksantikvarieämbetet 2014.

¹⁸ Myndigheten har även tagit fram en handbok för kulturmiljövårdens riksintressen. Den syftar till att tydliggöra regelverken runt kulturmiljövårdens riksintressen samt ansvars- och rollfördelningen mellan

Riksantikvarieämbetets verksamhet bidrar även till att uppnå mål **15** och delmål **15.1** och **15.2**. Bland annat samverkar myndigheten med Naturvårdsverket i uppdraget att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur i svenska land-, vatten- och havsområden samt i referensgruppen för satsningar på att informera om kulturella ekosystemtjänster.

Riksantikvarieämbetet har i samarbete med Centrum för biologiskt mångfald tagit fram rådgivningsrapporter som beskriver hur man kan identifiera och tolka biologiskt kulturarv i olika miljöer.¹⁹

Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen har under de senaste åren satsat extra resurser på att minska skador på kulturmiljöer i samband med skogsbruksåtgärder. Myndigheten genomför även regelbundna hänsynsuppföljningar av skogsbrukets inverkan på kulturlämningar.

Myndighetens arbete främjar besöksnäring och destinationsutveckling och bidrar till att uppfylla delmål **8.9** och **12.b** genom att utveckla, samla och sprida goda exempel på hur kulturmiljön kan tas till vara och bli en viktig resurs i nya och befintliga gruvsamhällen i Bergslagen (Gruvuppdraget).²⁰ Myndigheten främjar även traditionell småskalig matkultur i syfte att ta till vara och utveckla kunskap, en mångfald av växtsorter och husdjursraser samt kulturmiljöer och landskap.

Arkiv, bibliotek, register och databaser tillhandahåller öppen och fri information som erbjuder underlag för samhällsplanering och möjliggör livslångt lärande.

Detta område har störst inverkan på mål 4:

«Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla»

statliga och kommunala aktörer inom samhällsplaneringen: Rapport från Riksantikvarieämbetet. Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Handbok. 2014-06-23.

¹⁹ <http://www.raa.se/vardaval/>, <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/8966>

²⁰ http://www.mynewsdesk.com/se/varmlands_museum/pressreleases/fraan-flyktingmottagande-till-samhaellsdeltagande-laangban-som-drivkraft-foer-samverkan-oever-graenser-1337307?utm_campaign=facebook&utm_medium=email&utm_source=channel

Området har även inverkan på delmål 16.10 om att «Säkerställa allmän tillgång till information och skydda grundläggande friheter, i enlighet med nationell lagstiftning och internationella avtal».

Riksantikvarieämbetets arkiv och bibliotek tillhandahåller publikationer, dokument, bilder och elektroniska informationsresurser och är en nod för sökning av kulturarvsinformation samt en del av den vetenskapliga infrastrukturen för forskning och utveckling på kulturmiljöområdet. Myndigheten förvaltar även den medeltida borgen Glimmingehus samt Gamla Uppsala museum vid Uppsala högar. Där bedrivs pedagogisk verksamhet genom publika aktiviteter och visningar. Svensk Museitjänst hyr ut säkrade och klimatanpassade föremålsmagasin och erbjuder hyresgästerna vissa museitjänster.

Hur bidrar verksamheten till att uppfylla Agendans mål och delmål?

Myndigheten erbjuder fri och öppen information om förvaltning av kulturmiljöer, kulturarvets värde för en socialt hållbar samhällsutveckling samt bild- och kartregister över historiska platser och liv i det förflutna. Tillsammans utgör dessa informationsresurser en källa till utforskande, kunskap och livslångt lärande som är tillgängligt för alla.

Är myndighetens verksamhet på området tillräcklig?

Behoven av ytterligare åtgärder inom myndighetens ansvarsområde täcks till största del av befintliga nationella mål. Riksantikvarieämbetet vill dock specifikt framhålla några förbättringsområden som kan effektivisera myndighetens arbete och bidra till att uppfylla målen och delmålen i Agenda 2030.

Implementera Vision för kulturmiljöarbetet till 2030

Inom ramen för arbetet med att ta fram visionen har fem utmaningar identifierats:

- svårighet att beskriva kulturarvets betydelse i samhällsutvecklingen
- oklara premisser för värdering och urval av kulturarv
- otydliga och motsägelsefulla uppfattningar om riktningen för mångfaldsarbetet
- upplevd diskrepans mellan övergripande mål och inriktning och styrmedlens funktion och tillämpning
- otydliga roller och ansvar samt brister i samverkan.

Riksantikvarieämbetet arbetar för närvarande med att ta fram en implementeringsplan för att förverkliga visionen om att alla, oavsett bakgrund, ska uppleva att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige. Planen kommer att inbegripa myndighetens arbete såväl som en strategi för att inspirera övriga offentliga aktörer med uppdrag att skydda och trygga kulturarvet.

Visionen innebär att framtidens kulturmiljöarbete är avgörande för ett inkluderande samhälle genom att erbjuda alla

- samtal som utmanar föreställningar om samhällets utveckling
- förutsättningar att förstå samtiden
- möjlighet att utveckla samhällsengagemang, tillit och gemenskap.

Kulturmiljöarbetets aktörer engagerar sig i utvecklingen av ett inkluderande samhälle genom att ta vara på möjligheterna med kulturarvets potential för känslan av tillhörighet. Detta bygger på en insikt om att kulturarv varken är "gott" eller "ont" och att det förflyttna erbjuder förutsättningar att ifrågasätta och diskutera företeelser i samtiden. Aktörerna behöver därför sträva mot att skapa sammanhang som tillåter olika synsätt att mötas och utmana varandra. Det är i sådana sammanhang som samhällsengagemang och intresse för närmiljön kan

utvecklas. Kulturmiljöarbetets aktörer behöver nyansera och utveckla kommunikationen om kulturarvets politiserande kraft. Kommunikationen behöver utgå från tanken att trots att vi är olika är vi alla jämlika inför det förflutna.

Tillgängliggöra och funktionshindersanpassa

Riksantikvarieämbetet har granskat tillgängligheten till byggnadsminnen som är öppna för allmänheten. Utvärderingen visar att det finns brister i tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Bristande kunskap och engagemang, ottydlighet kring lagkrav samt otillräckliga resurser lyfts fram som hindrande faktorer.²¹ Det finns även en missuppfattning hos fastighetsägare att äldre byggnader och miljöer inte får förändras eller att åtgärder för ökad tillgänglighet är helt förbjudna. Denna uppfattning bromsar utvecklingen och lägger hinder för byggnadens användning som besöksmål och som källa till kunskap, lärande och utforskande av historien. För det fortsatta arbetet rekommenderas bland annat:

- ett utökat strategiskt samarbete hos berörda myndigheter
- en tydligare politisk styrning
- riktade åtgärder för ett ökat engagemang hos fastighetsägare.

Integrera kulturmiljöarbetet i andra politikområden

Att kulturmiljöarbetet ses som en tvärssektoriell fråga är avgörande för dess möjlighet att framgångsrikt bidra till ett hållbart inkluderande samhälle. Samverkan mellan kulturmiljöarbetets aktörer behöver bygga på effektiva styrmedel och verktyg, kända roller och uppdrag och insikt i den tvärssektoriella processen. Det innebär att alla kan ta sitt ansvar för kulturmiljöarbetet så att det integreras i relevanta politikområden.

Riksantikvarieämbetets arbete med att integrera kulturmiljöaspekten i andra politikområden ska även intensifieras i syfte att hjälpa de övriga 24 myndigheterna och 21 länsstyrelserna att förtydliga rollfördelningen i samverkan och på så sätt öka måluppfyllelsen av miljömålen. Indikatorerna för att följa upp åtgärder och tillståndet för kulturmiljön inom respektive verksamhetsområde behöver revideras. Nya indikatorer behöver också identifieras.

Myndigheten behöver vidare utveckla den förebyggande förvaltningen av kulturmiljöer, inklusive riskbedömningar av kulturmiljöer som hotas av naturkatastrofer, samt integrera kulturarvsaspekten i klimatanpassningsarbetet på lokal och regional nivå.

²¹ <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/9457>, <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/9519>

Närmare 70 procent av landets kommuner uppger att de saknar antikvarisk kompetens i samhällsplaneringsprocessen. Formellt skydd av bebyggelse används sällan. Ytterliggare åtgärder krävs för förbättrad tillämpning av befintligt regelverk, kunskapsuppbyggnad och informations-spridning.²²

Övergripande analysera och utvärdera kulturmiljöarbetets roll i samhällsutvecklingen

Myndigheten ska öka kunskapen om kulturmiljöarbetets roll i samhällsutvecklingen. Hittills under 2000-talet har kulturmiljöarbetet fokuserat på att framhålla kulturarv som en integrerad del av den miljömässiga hållbarheten och som en resurs för ekonomisk tillväxt.

Kulturarvsarbetets betydelse för den sociala utvecklingen har däremot inte varit lika tydligt betonad.

Riksantikvarieämbetet avser att analysera och följa upp hur kulturmiljöaspekten tas om hand inom olika sektorer, inom ramen för miljömålsarbetet såväl som inom ramen för implementeringen av Vision för kulturmiljöarbetet till 2030. Resultatet kan bidra med förslag till åtgärder för kulturmiljön och till förslag för Sveriges bidrag till genomförandet av Agenda 2030.

Vidare fortsätter Riksantikvarieämbetet att arbeta för att identifiera hot om skada eller påverkan på kulturmiljöer som är lagskyddade eller omfattas av hänsynsregler²³ samt att uppskatta möjligheten att mäta och följa upp påverkan genom befintlig statistik. Detta underlag bedöms kunna användas som underlag för uppföljning av både kulturmiljömålen och miljö kvalitetsmålen.

Stärka det interna miljöarbetet

Det interna miljöarbetet kan integreras bättre i myndighetens arbete och organisation. Det kan genomsyra hela verksamheten och pekas ut som en viktig strategisk fråga. Utifrån 2015 års miljöutredning har en strategisk plan tagits fram, med miljömål och handlingsplaner för de kommande tre åren 2016 – 2018.

Informera om och sprida innehållet i Agenda 2030

Chefer och medarbetare vid Riksantikvarieämbetet behöver få tydlig information om hur myndighetens arbete bidrar till Sveriges genomförande av Agenda 2030, vilka målen och delmålen är och på vilket sätt myndighetens verksamhet kan bidra till måluppfyllelsen.

Återkommande återkoppling angående policy och rutiner är viktig för att uppmuntra

²² Miljomal.se. Jfr uppföljningen av målet God bebyggd miljö för 2014.

²³ Kulturmiljölagen, Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen, plan- och bygglagen, miljöbalken, konventionen om skydd av världens kultur- och naturarv, Skogsvårdslag (1979:429) etc.

personalen och externa samarbetspartners, och inspirera dem att arbeta vidare för att utveckla kulturmiljöarbetets potential för ett hållbart och inkluderande samhälle.

Referenser

Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen

Klimatanpassning och energieffektivisering – en nationell handlingsplan för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse 2015-2017. Riksantikvarieämbetet dnr 3.5.1-1380-2014. Arbetshandling.

Klimat- och miljöeffekters påverkan på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Delrapport 2. Vilken påverkan får klimatförändringarna? Rapport från Riksantikvarieämbetet 2014.

Konventionen om skydd av världens kultur- och naturarv.

Kulturarv för alla: Sammanfattande redovisning av: En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016. Riksantikvarieämbetet 2016.

Kulturarvsarbetet i samhällsutvecklingen. Redovisning av regeringsuppdrag om omvärldsanalys och kunskapsöversikt avseende kulturarvsområdet. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2016.

Kulturmiljölag (1988:950).

Nussbaum, M. 2011. *Creating Capabilities: The Human Development Approach.* HUP.

Ny museipolitik, SOU-nr 2015:89

PBL kunskapsbanken tema kulturvärden. Vägledning för plan- och bygglagens tillämpning. Boverket och Riksantikvarieämbetet 2014.

Plan- och bygglag (2010:900).

Proposition 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige.*

Proposition 1997/98:45, *Miljöbalk.* Del 1.

Proposition 2009/10:175 *Offentlig förvaltning för demokrati, delaktighet och tillväxt*

Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*

Proposition 2012/13:96 *Kulturmiljöns mångfald*

Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Handbok. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2014

Remiss från Havs- och Vattenmyndigheten. Begäran om sektorsunderlag till kommande havsplanering. Riksantikvarieämbetet dnr 1.1.4-00476-2013.

Remiss Förslag till direktiv om havsplanering och integrerad kustförvaltning. Riksantikvarieämbetet dnr. 1.1.4-03432-2013.

SFS 2013:548 Lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Skogsvårdslag (1979:429) etc.

Skyddat och otillgängligt?: En utvärdering av funktionshinderspolitiken inom kulturmiljöområdet. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2016.

Slutredovisning av miljömålsprojektet. Indikatorer för levande kust och skärgård: att mäta förutsättningarna för framtidens kulturarv. ISBN 91-7209-343-9.

Sustainable Development Goals for Sweden: Insights on Setting a National Agenda. Stockholm Environment Institute, Working Paper 2015 – 10.

Unescokonventionen om tryggheten av det immateriella kulturarvet.

Vision för kulturmiljöarbetet till 2030. Redovisning av regeringsuppdrag om ett offensivt och angeläget kulturmiljöarbete. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2016.

Elektroniska källor:

UNDP 2015 *Globala målen*. Hämtad 9 augusti 2016 från www.globalamalen.se/om-globala-malen/

Förstörelse av kulturminnen i Irak och Syrien – nordiskt initiativ för att stoppa olaglig handel med kulturföremål. Gemensamt uttalande från de nordiska kulturministrarna den 12 maj 2015. Hämtad 9 augusti 2016 från <http://www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/ministerraad/nordiska-ministerraadet-foer-kultur-mr-k/deklarationer-och-foerklaringar/foerstoerelse-av-kulturminnen-i-irak-och-syrien-2013-nordiskt-initiativ-foer-att-stoppa-olaglig-handel-med-kulturfoeremaal>

Mot en EU-strategi för internationella kulturella förbindelser. Europeiska Kommissionen. Hämtad 9 augusti 2016 från http://ec.europa.eu/news/2016/06/20160608_en.htm

Vårda väl-blad. Riksantikvarieämbetet. Hämtad 9 augusti 2016 från <http://www.raa.se/vardaval/>

Inventering av biologiskt kulturarv
Ljung, Tomas; Lennartsson, Tommy; Westin, Anna. Hämtad 9 augusti 2016 från <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/8966>

Från flyktningmottagande till samhällsdeltagande – Långban som drivkraft för samverkan över gränser. Värmlands museum. Hämtad 9 augusti 2016 från http://www.mynewsdesk.com/se/varmlands_museum/pressreleases/fraan-flyktningmottagande-till-samhaellsdeltagande-laangban-som-drivkraft-foer-samverkan-oever-graenser-1337307?utm_campaign=facebook&utm_medium=email&utm_source=channel